

gondolatát tovább fejtve azt mondhatnók, hogy ha Petőfi valami elképzelhetlen ok miatt nem írt volna költeményeket: a lelkében működő aestheticum valamiképen mégis megnyilatkozott volna s ha egyebet nem, életét formálta volna a közömlenétől eltérővé. Bartóknak több ily filozófiai szellemű gondolata van s füzete már ezért is új hangot üt meg a nagy Petőfi-irodalomban. Ha Meltzl Hugó mint filológus Petőfiben filozófot is látott: Bartók mint filozófus is csak a nagy költőt látja benne s a bölcselőhöz méltó gondolatokkal méltatja. De írónk éles szemmel nézi a költő művészi vonását mint esztéta is, mikor Petőfi képzeletének megjelkesítő erejét, plaszticitását, majd az ú. n. esztétikai „feszültséget” s a keretbefoglalás és keretbeöntés esztétikai alaptörvényét fejtegeti. Mind e kérdések már speciálisan tudományos színvonaluknál fogva sem fejtegethetők e helyt részletesen, egyik-másik talán csak e szakember érdeklődését kelti fel, aki, ha itt-ott az íróval vitába akarna bocsátkozni, legalább is hasonló terjedelmű fejtegetésekre lenne szükség, mint Bartók könyvének. Ezért csak egy-két általános megjegyzésre szorítkozunk. Bartók könyve nemcsak tudós gondolkodóra, de esztétikai fogékonyságú íróra is vall. A Petőfi-irodalomba könyve új szempontokat hoz s valóban nyereségünk lenne, ha Bartók e téren eddigi kutatásait folytatná s elmélkedéseit kiegészítené, hogy a sok reményre jogosító „kísérletek” tanulmányokká nőjenek. Az író előadása tárgyalása tudományos jellege ellenére is eleven s ha a helyenként előforduló ismétlések és összefoglalások elárulják is a tanár módszerét, fejtegetései nem fárasztók. Stílusa is lendületes, itt-ott csaknem szárnyaló, ami arra vall, hogy az íróban is megvan az „aestheticum” esirája s lelke congeniális a költővel. Ennek folyománya talán a jelzők gazdagságának szeretete, ami, ha bölcselő írónál érdekes és feltűnő sajátosság is, azt hiszem, némileg gyengíti a kifejezés tömörségét. Bartók könyve általában véve nagy lelkesedéssel és tudással megírt munka, mely kis terjedelme dacára is igen értékes kiegészítője ez év Petőfi-irodalmának.

—rtm—

Napkelet.

Laczkó Géza: Sey Tamás levelei. (A Kultúra kiadása.) Kis regény, vagy ha úgy tetszik: hosszabb novella. Stílusa: festői impresszionizmus, lírai reflexiókkal, később meg páthosszal vegyítve. Szép, finom, művészi munka, mely minden sorában megmutatja írója nem közönséges tehetségét.

Egy pesti író, egy minden kultúrájával fölösen megkent intellektuellt, a főváros zsbajos életéből egy felvidéki csöpp kis nyaralóhely fenyvesei közé menekül agyonhajszolt idegeivel, hogy egyelőre kiszakítsa magát mindenből, ami gyengit s testét-lelkét megerősítse az ő természet éltető forrásaiban. Igyekszik kimosni lelkéből a problémákat, az örökös kételyt, vergődést, mélabút, gyűjti magába az erőt a fenyvesek zúgásából, „melynek lágy, komoly zenéje gyógyítón lengeti ritmikussá gondolatait”, a napsugárból, a gyantaszagú levegőből, „mely körülsimogatja, körülcsobogja víznél lágyabb, frissitőbb hullámaival”. Naphosszat elleve rész a langos fűben, az enyhe, sápadtkék ég alatt, az árnyékos hallgató csöndben, szemlélődik, eltűnődgetik minden apróságon, ami körülveszi. Elnézegeti a fenyőfák tetején hintázó varjakat, a levegőget könnyű simán átszelő vércsétet, a kóborló, rojtosszélű felhőket, a fenyőfák szálás, büszke, egyenes törzsét. Csak nézeget, szemlélődik, pihen. Tervek, vágyak, akarat nélkül él, mint a mező füve, mely halkan remeg a szélben. Még olvasni se olvas; mert „vagy az van a könyvekben, ami a fenyőzúgásban s akkor fölölegesek, vagy más van bennük s akkor károsak”. Legföllebb olykor ha előveszi a ceruzáját s friss, üde természetképecskéket vázolgat fel írómappájába mindarról a nyugodt szépségről, ami most körülötte és benne él. Így születik meg napról-napra egy-egy bájos, finomrajzú, enyhe árnyalású paysage intime, s mikor elkészül vele, kiszakítja azt a lapot mappájából s elküldi Pesten hagyott öreg barátjának, beszámolóképpen.

Így múlnak a hetek, nyugodtan, növekvő, békés elégedettséggel. Várja, erősödve várja, hogy lelkébe költőzzék s gyökeret verjen benne a szent együgyűség, az ősi, naiv természetesség, ez a nagy primitív

erő. Azt szeretné, olyanná akarná keményíteni, növesztetni lelkét, mint a fenyők sudara... „Ó, én hajladózó lelkem, légy erős, sudár, érzésáigaid legyenek kemények, ruganyosak, mint a fenyőéi, a szentélet-öröm zöldje se soha rohadjon le rólad, ha jön a bánat ösze, tudj gyökeret verni a kövek közt is s ha vérese-sikítés suhan, varjúkárogás lebben zsenge bóbítád körül, himbálózz meg komolyan és sose feledd, hogy a magasságok nemes fenyője vagy.“

Várja, hogy beköltözik lelkébe s teljesen úrrá lesz benne a nyugodt közömbösség s lassan, észrevétlen belelopózik oda egy nagy, felforgató érzés: a szerelem.

Maga se tudja, hogy történt. Alig tud róla számot adni pesti barátjának. Július 31-én csak ennyit ír levélnaplójába: „Tegnap a Tonádon megfogtam a kezét és megeskoltam. Ajkamhoz nyomta könnyen és nevetett.“ Ennyi az egész. Ilyen szűkszavúvá lesz egyszerre a régebbi nyugodt, színes csevegő. Megismerkedik véletlenül egy nővel és odavan minden. Egyszerre felfordul a már-már teljesen helyreállott lelki egyensúly. S a szerelemből lassanként minden mást kirekesztő élmény válik. Az illikus kis zúg bukolikus képecskék festető kéz most már egy női arc vonásait rajzolgatja mappája lapjaira. Egyelőre ugyan még egymást kiegészítve jelennek meg a természeti élmények mellett a szerelmi élmények finom kis vázlatrajzai. Ilyenformán: „Dühöngő déli szél zúgatja a fákat s a halálra pörzsölt mező sárgája szürke színbe fordul. A pemete lehullatta szőke kalászáit, gyér, fehér ernyőcské, zöld fűzéből kikandikáló fejceskéék himbálóznak szétszórt árvaságban a mezőn. Az árnyékban is izzadt hó piheg. — Számumos szélvészékként röpköd, süvít lelkem a csók vágyában tikkadó lelke fölött. Lelke gyöngéd, enyhe felémfordulása egy hosszú napon át: mindmegannyi szelíd, fehérernyős virág; aranyos virágfejceskékként bókol felém szívéből a sok el nem csókoltt csók. Egyedülállóan hűvös árnyékában is perzselő szerelmem piheg utána...“

Igy indul a pesti művész életének bájos, lírai regénye; s most kezdődik tulajdonképen a regény, a cselekvény is. — Hogy pattan bim-

bókba, hogy borúl virágba a szerelem fája s majd egy ősziesen hűvös, nyárutói reggelen könnyű szellő fuvalmára mint hull le minden virága, — erről szól a könyv.

Szerellem: „banális és gyötrő varázs“, mondja az író s mindegyik szavát: a banalitást, a gyötrődést és a varázst is frissen tudja éreztetni velünk mindegyik sorában. Tud és mer úgy írni a szerelemről, mintha előtte soha senki se lett volna még szerelmes, s ő maga is életében most először érezné Erosz hatalmát. Nem idealizálja ez ősi érzést, de nem is profanizálja. Nem takarja el a növény gyökerét, de nem fosztja meg virágát sem bársnyos hamvaságától. Olykor-olykor finom erotikát permetez az író a jelenetekre egy diszkrét súrójú üvegcséből, mint valami hűsvéti öntözőből. De ennek illata összevegyül a fenyőerdő erős gyantaszagával.

Könnyedén mesél. Mester módjára bánik művésze eszközeivel; kissé hanyagul, fölényesen, de mégis válogatva. Semmi erőlködés, póz, kiszámítottság, mégis minden vonal, szín a maga helyén, egyik a másikat erősítve, gyengítve, mikor mi kell. A természeti képek lelki élményeknek tűnnek föl, egy városi ember élményeinek s a lélek mozgalmi és a külső cselekvény a természeti élet magától értetődő módján hat. Minden lágy harmóniába olvad össze s az egész olyan hatással van ránk, mint életünknek egy közvetlenül leélt, kedves élménye, melyből csak az emlék marad meg és a vágy.

Az író teljesen ki tudja magát fejezni. Látunk mindent, amit mutat, érzünk mindent, amit éreztetni akar velünk. Sőt arra képesít, hogy magunkról megfelelőezve, egygé legyünk vele: az ő szemével látunk, az ő szívével dobbanunk és remegünk. A műélvezet teljes; semmi sem zavarja meg. Ritka könyv, amelyről ezt elmondhatjuk.

Dóczy Jenő.

A honfoglalás új megvilágításban. Legutóbbi számunkban ismertettük gróf Zichy István tanulmányát a magyarság őstörténetéről és ősműveltségéről. Most ennek a folytatásaként Hóman Bálintnak „A magyarok honfoglalása és elhelyezke-